

## KNJIŽEVNI POUK V OSNOVNI ŠOLI – ANALIZA UČNEGA NAČRTA SLOVENŠČINA (2011)

Milena Mileva Blažič

*Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija*

**Key words:** preschool, primary school, children's literature, teaching literature, receptionist literary didactic, systemic literary didactic

**Summary:** Education in Slovenia started as Pre-school Education with the first (from 1st–3rd years) and second age group (from 3rd–6th). Primary School is compulsory and starts from 6th till 15th and has 9 classes is divided into cycles 1st from 1–3 grade, 2nd from 4–6 grade and 3rd from 7–9 grade. After primary school is secondary education that is not (yet) compulsory and after that university.

Most of the children attended preschool that combines education and care. Curriculum for Preschool (1999) base on objectives, contents and activities for first (1st till 3rd) and second (3rd till 6th) age group. Curriculum is national document and have sixth subjects: art, language, mathematics, nature, physical education and society. Literature in Preschool is part of Language arts subject.

Curriculum for Primary School is Slovenian or Language Arts (2011) is divided in Language and Literature. Subject is mother tongue for most pupils and obligatory subject. Theoretical approach on that based Teaching Literature in Preschool and Primary School is reception theory on Wolfgang Iser (*The Act of Reading: a theory of aesthetic response*, 1978) and Hans Jaus Robert (*Aesthetic experience and literary hermeneutics*, 1982) in curriculum 1998 and 2011.

In latest decade a leading literary didactic Boža Krakar Vogel (*Poglavja iz književne didaktike*, 2004 [*Chapters from Teaching Literature*]) is considering amending the paradigm from reception theory via literary system (Marijan Dovič *Slovenski pisatelj*, 2007 [*Slovenian writer*]; Itamar Even Zohar *Polysystem studies*, 1990, 1997) to systemic literary didactic.

**Ključne besede:** vrtec, osnovna šola, književnost, književni pouk, recepcijska književna didaktika, sistemska književna didaktika

**Povzetek:** Izobraževanje v Sloveniji se začne v predšolskem obdobju, ki ga delimo na prvo (od 1.–3. leta) in drugo skupino (od 3.–6. leta). Osnovna šola je obvezna od 6. do 15. leta in ima 9 razredov, razdeljena je na: 1. triletje od 1. –3. razreda; 2. triletje od 4. –6. razreda in 3. triletje od 7. –9. razreda. Po končani osnovni sledi srednješolsko izobraževanje, ki (še) ni obvezno in potem študij na univerzi.

Večina otrok obiskuje vrtec, ki združuje vzgojo in izobraževanje. *Kurikulum za vrtece* (1999) predlaga cilje, vsebine in dejavnosti za prvo (od 1. do 3. leta) in drugo

(od 3. do 6. leta) skupino. Kurikulum je nacionalni dokument in vsebuje šest področij: družba, jezik, matematika, narava, športna vzgoja in umetnost. Literatura v vrtcu je sestavni del jezikovnega področja.

*Učni načrt za osnovno šolo* ali *Slovenščina* (2011) je razdeljen na jezik in književnost. Slovenščina je materni jezik za večino učencev in je obvezni predmet. Didaktika mladinske književnosti v vrtcu in osnovni šoli kot teoretično izhodišče aplicira recepcijsko teorijo Wolganga Iserja (*Bralno dejanje: teorija estetskega odziva*, v slov. 2001) in Hansa Jausa Roberta (*Estetsko izkustvo in literarna hermenevtika*, 1982; v slov. 1998) v učnem načrtu 1998 in 2011.

V sodobnem času vodilna književna didaktičarka Boža Krakar Vogel v delu *Poglavja iz književne didaktike*, 2004, razmišlja o spremembi paradigme recepcijske teorije na osnovi teorije literarnega sistema (Marijan Dovič *Slovenski pisatelj*, 2007; Itamar Even Zohar *Polysystem studies*, 1990, 1997) v sistemsko književno didaktiko.

## Uvod

Področje vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji ureja Ministrstvo za šolstvo in šport in je urejeno s sistemskimi zakoni in podzakonskimi predpisi. Pri razvoju sistema vzgoje sodelujejo Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, lokalne skupnosti (občine), strokovni sveti in zavodi za razvoj in svetovanje, Zavod RS za šolstvo in šport, Center RS za poklicno izobraževanje, Andragoški center RS, Državni izpitni center, Center šolskih in obšolskih dejavnosti.

Cilji vzgoje in izobraževanja so zapisani v zakonih in korelirajo s primerljivimi v Evropi. Za vzgojitelje in učitelje oz. za strokovne delavce je predpisana visoka izobrazba, pedagoško-andragoška izobrazba in strokovni izpit. V Sloveniji je večina vrtcev in osnovnih šol javnih, nekaj jih je tudi v zasebni lasti, ki izpolnjujejo pogoje kot v javnih ustanovah.

Izobraževanje otrok se v Sloveniji začne v predšolskem obdobju, ki se deli na prvo (od 1. –3. let) in drugo skupino (od 3. –6 .let).

Osnovna šola je obvezna od 6. do 15. leta in ima 9 razredov, razdeljena je na triletja, in sicer: 1. triletje od 1. –3. razreda; 2. triletje od 4.–6. razreda in 3. triletje od 7.–9. razreda. Po končani osnovni sledi srednješolsko izobraževanje, ki (še) ni obvezno in potem večinoma študij na univerzi.

Večina slovenskih otrok obiskuje vrtec, ki vzgaja in izobražuje. *Kurikulum za vrtce* (1999) predlaga cilje, vsebine in dejavnosti za prvo (od 1. do 3. leta) in drugo (od 3. do 6. leta) skupino otrok. Kurikulum je nacionalni dokument in vsebuje šest področij: družba, jezik, matematika, narava, športna vzgoja in umetnost. Literatura v vrtcu je sestavni del jezikovnega področja in je podrobneje predstavljena v *Priročniku h Kurikulumu* (2001).

## Metodologija

V članku je uporabljen analitično-deskriptiven in analitično-interpretativen raziskovalni pristop ter metoda kvalitativne besedilne analize – ključne besede v kontekstu. Poleg tega je uporabljena tudi kvantitativna analiza (število priporočenih književnih besedil v učnem načrtu) in odprti način kodiranja (oblikovanje kategorij: poezija, proza, dramatika; šolsko – domače branje; priporočeno – izbirno branje; slovenska – svetovna mladinska književnost; avtorice – avtorji, ljudsko – avtorsko izročilo). Na osnovi kvantitativne analize so izsledki kvalitativnega raziskovalnega pristopa.

## Analiza

### Predšolska vzgoja

*Kurikulum za vrtce* (1999) je nacionalni dokument, ki vsebuje smernice za strokovno delo v vrtcu. Splošni cilji kurikula so upoštevanje človekovih in otrokovih pravic, upoštevanje različnosti in drugačnosti. H *Kurikulu* sodijo še dodatki<sup>1</sup>. Normativi so od 7–12 otrok v skupni od 1.–3. leta in 12–22 otrok od 3.–6. let. V Sloveniji je okrog 368 javnih in zasebnih vrtcev. Po posebnih pedagoških načelih se izvaja Waldorfska in Montesori pedagogika v zasebnih vrtcih.

### Primeri (jezikovnih<sup>2</sup>) dejavnosti otrok od 1. do 3. leta:

- posluša svoji starosti primerne pravljice, zgodbe, uganke, pesmi;
- posluša pripovedi o dogodkih;
- sodeluje v igrich s prsti, v akcijskih igrich (npr. biba leze, biba gre), bibarijah, prstnih igrach, preprostih skupinskih in individualnih plesih, rajalnih igrach;
- igra se jezikovne igre;

---

<sup>1</sup> *Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu za predšolske otroke; Dodatek h Kurikulu za vrtce za otroke Romov; Dodatek h Kurikulu za delo na dvojezičnih področjih; Navodila h Kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami.*

<sup>2</sup> V *Kurikulumu za vrtce* (1999) so tudi *Primeri dramskih dejavnosti otrok od 1. do 3. leta*, ki se povezujejo s primeri jezikovnih dejavnosti otrok od 1. do 3. leta: igra se in posnema živali, ljudi; igra se preproste gibalne, ritmične, govorne igre; sodeluje v igri z otroki in vzgojiteljem; uporablja predmete tako, da predstavljajo druge predmete; animira igrače, lutke in predmete; v igri se uporablja enostavne rekvizite, scenske prvine in prvine kostuma; sodeluje se pri nastopih in praznovanjih; prisostvuje pri preprosti lutkovni predstavi v vrtcu.

- seznanja se s knjigami, in sicer tako z leposlovnimi kot tudi s priročniki;
- posluša preproste zgodbe in se z odraslimi pogovarja o predmetih na slikah in v okolju;
- pripoveduje in prepeva uganke, izštevance, rime, kratke pesmi in zgodbe, v katerih se deli besedila ponavljajo in ki si jih izmisli sam ali pa jih ponavlja;
- s pomočjo knjig in drugih oblik tiska, ki so mu ves čas na voljo, da se z njimi igra in jih 'bere', spoznava vlogo simbolov in pisnega jezika;
- doživlja ritem besed, glasbe in pesmi.

### **Primeri (jezikovnih<sup>3</sup>) dejavnosti otrok od 3. do 6. leta:**

- posluša pravljice, zgodbe, uganke, pesmi;
- doživlja vsebine prek različnih medijev (avdio in video);
- obišče gledališko predstavo (igrano in lutkovno);
- obišče filmsko predstavo, gleda risanke;
- obiskuje splošno knjižnico;
- izvaja dejavnosti, v katerih po svojih željah v simbolni igri in igri vlog posnema in igra osebe, živali, predmete;
- samostojno pripoveduje zgodbe, jih obnavlja in si izmišljuje svoje;
- samostojno ustvarja knjigo, strip;
- sodeluje v različnih družabnih in didaktičnih igrah, ki spodbujajo bogatenje besednega zaklada, obnavljanje in izmišljanje zgodb (npr. čarobne karte);
- ob poslušanju in lastnem pripovedovanju doživlja ritem besed, glasbe in pesmi.

---

<sup>3</sup> V *Kurikulumu za vrtce* (1999) so tudi *Primeri dramskih dejavnosti otrok od 3. do 6. leta*, ki se povezujejo s primeri jezikovne dejavnosti od 3. do 6. leta: igra se, vživlja in posnema živali, osebe, odnose med njimi z uporabo glasu, telesa, prostora, lutke, predmeta, kostuma, maske; z gesto, zvokom, besedo opiše objekt, situacijo, okolje; uporablja predmete, da predstavljajo druge predmete; zamišlja si in izvaja animacijo z raznimi vrstami lutk in predmeti; sodeluje v igri z drugimi; sodeluje v igri, ki ima več prizorišč; 'bere' risbo, fotografijo in ustvarja zgodbo; izmisli si zgodbo, pesem, ki jo z otroki igrajo; izraža se in opazuje besedni govor (monolog, dialog, zbor), govorico telesa (gibanje, gesta, izraz obraza), govorico dogajanja v prostoru (oseb, usmerjena proti ali stan od druge osebe, predmeta), govorico časovnega dogajanja (dinamika dejanskega dogajanja v igri ali prizoru in organizacija časa, v katerem se dogaja pripoved, npr. teden ali leto – v omejeni as predstave); gleda predstavo, uporablja in razlikuje gledališka sredstva (scenska prvina, scenski predmet, kostum, razsvetljava, zvok, maska, lutka); doživlja, izvaja, zamišlja si različne napetosti v dramskem dogajanju; zamišlja si in režira dogajanje v prizoru, v celoti predstave.

Književnost v *Kurirkulumu za vrtce* (1999) ni posebno področje, tako kot je v *Učnem načrtu za slovenščino* (2011), kar je dopolnjeno v *Priročniku h kurikulu za vrtce* (2001). Priročnik posveča posebno pozornost slikanici, ljudski in avtorski pravljici, poeziji in lutkovnim igram. Priročnik navaja otroški reviji *Cicido* (1998) in *Ciciban* (1945) ter strokovno knjigo *Ura pravljic* (1972). Avtorji Priročnika h Kurukulu za vrtce (2001) priporočajo kratke sodobne pravljice najbolj reprezentativne slovenske mladinske avtorice Svetlane Makarovič z ilustracijami Gorazda Vahna, ki so izšle v zbirki *Svetlanovčki*<sup>4</sup> (1995).

### Osnovna šola

Za učence tujce je organizirana mednarodna šola, tečajji slovenščine za učence iz tujejezičnega okolja, podaljšano bivanje za učence od 1. do 5. razreda. Predmetnik določa obvezne in izbirne predmet. Slovenščina je obvezen predmet od 1. do 9. razreda, na voljo pa so tudi enoletni izbirni predmeti, ki se povezujejo s slovenščino, *Gledališki klub*, *Literarni klub in Šolsko novinarstvo*. Ob koncu 2. in 3. triletja je nacionalno preverjanje stanja. V Sloveniji je 451 osnovnih šol in 28 osnovnih šol za otroke s posebnimi potrebami.

Poleg *slovenščine* se v slovenskih osnovnih šolah poučuje:

- Italijanščina kot drugi jezik na narodno mešanem območju slovenske Istre

- Italijanščina kot materni jezik
- Madžarščina kot drugi jezik
- Madžarščina kot materni jezik
- Slovenščina
- Slovenščina kot drugi jezik

- Slovenščina kot drugi jezik na narodno mešanem območju Prekmurja

- Slovenščina kot drugi jezik na narodno mešanem območju slovenske Istre

	Število ur za slovenščino	Razmerje jezik in književnost	Značilnosti	Receptijska teorija	Model
1. razred	210	50% - 50 %	Začetno	Receptijska	Šolska

<sup>4</sup> V zbirki z naslovom *Svetlanovčki* je izšlo dvanajst kratkih sodobnih pravljic Svetlane Makarovič z ilustracijami Gorazda Vahna od 1995 dalje: *Coprnica Zofka*, *Čuk na palici*, *Kam pa kam, kosovirja?*, *Kosovirja na leteči žlici*, *Pekarna Mišmaš*, *Pod medvedovim dežnikom*, *Sapramiška*, *Smetiščni muc in druge zgodbe*, *Sovica Oka*, *Ščeper in Mba*, *Tacamuca*, *Živalska olimpijada*.

			opismenjevanje	spodobnost (branje, poslušanje; govor, pisanje)	interpre- tacija
2. razred	245	60% - 40 %	Začetno opismenjevanje		
3. razred	245	60% - 40 %	Začetno opismenjevanje		
4. razred	175	60% - 40 %	Ohranjanja bralnih interesov in ustvarjalni dialog		
5. razred	175	60% - 40 %			
6. razred	175	60% - 40 %			
7. razred	140	60% - 40 %	Individuacija in diferenciacija		
8. razred	122.5	60% - 40 %			
9. razred	144	60% - 40 %			
	<b>1631.5</b>		Mladinska- nemladinska		

Opredelevitev predmeta: slovenščina je za večino učencev materni ali prvi jezik in je osrednji predmet v osnovni šoli. Učinkovito sporazumevanje (govorno in pisno), zavest o pomenu materinščine in slovenščine, slovenščina kot državni in uradni jezik, njen položaj v EU, izrazna razvitost v javnem in zasebnem življenju. Pri književnem pouku se obravnavajo umetnostna/književna besedila za razvijanje sporazumevalne zmožnosti, doživljajsko, domišljiskoustvarjalno, vrednotenjsko in intelektualno zmožnost. Gre za zaznavanje kulturnih, etičnih idr. razsežnosti besedne umetnosti.

Splošni cilji slovenščine oz. področja književnosti so sprejemanje umetnostnih/književnih besedil, razvijanje sporazumevalnih zmožnosti in pridobivanje književnega znanja. Operativni cilji in vsebine v devetletni osnovni šoli se delijo na dve področji in sicer na področje jezika in književnosti. Tri triletja v devetletni osnovni šoli so imenovana tudi vzgojno-izobraževalna obdobja in vsako izmed njih ima svoje specifike. Navedeni operativni cilji in vsebine v učnem načrtu so obvezni in *izbirni* (pisani v italiki).

Značilnost prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja je začetno opismenjevanje. Na področju književnosti učenci razvijajo recepcijske zmožnosti z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem, pisanjem o njih. Razvijanje recepcijske zmožnosti razvijajo s tvorjenjem, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje). Vsebine na področju književnosti se delijo na pridobivanje literarnovednega znanja (pesem, pravljica, naslov,

pesnik/pisatelj, ilustrator, kitica, igralec, oder, igra (lutkovna), odlomek, pripoved, književna oseba in drugič na avtorje in/ali književna dela, in sicer: Niko Grafenauer, Oton Župančič, Kajetan Kovič, Ela Peroci, Svetlana Makarovič, en sodobnik (po izbiri), slovenske ljudske pravljice. V nadaljevanju so predlagana književna besedila za obravnavo in knjige za t. i. branje v nadaljevanjih<sup>5</sup> (branje po enotah, odlomkih, poglavjih ipd.).

V drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju se slovenščina deli na področje jezika in književnosti. Pri operativnih ciljih književnosti je v ospredju razvijanje recepcijske zmožnosti z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem, pisanjem. Učenci razvijajo recepcijske zmožnosti s tvorjenjem, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje). Ravno v drugem triletju je velik poudarek na razvijanju po/ustvarjalnih sposobnosti učencev v povezavi s področjem književnosti. Kot vsebine za pridobivanje literarnega znanja so navedeni literarni termini.<sup>6</sup> Dela in avtorji mladinske književnosti so naslednja: Bina Štampe Žmavc, Milan Dekleva, Leopold Suhodolčan; Boris A. Novak, Dane Zajc, H. C. Andersen, Astrid Lindgren; en sodobnik.

V tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju sledi delitev področja na jezik in književnost. Operativni cilji za področje književnosti so (pre)podrobno, (pre)natačno podani za 1) **razvijanje recepcijske zmožnosti** z branjem, poslušanjem, gledanjem uprizoritev umetnostnih besedil in govorjenjem, pisanjem o njih in 2) **razvijanjem recepcijske zmožnosti s tvorjenjem**, (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje). Interpretativno branje književnega besedila in govorni nastopi so tudi navedeni v učnem načrtu. Ostaja odprt problem, koliko so na ravni prakse uresničljivi.

---

<sup>5</sup> 1. razred: Slovenske ljudske pripovedi: *Babica pripoveduje*, Grimmove pravljice, B. Jurca: *Anča pomaranča*, P. Kovač: *Pet kužkov išče pravega* in Svetovne ljudske pripovedi: *Mamka Bršljanika*.

2. razred: F. L. Baum: *Čarovnik iz Oza*, K. Brenk: *Prigode koze Kunigunde*, C. Collodi: *Ostržek*, S. Makarovič: *Miška spi*, K. Kovič: *Moj prijatelj Piki Jakob*, A. Lindgren: *Pika Nogavička*.

3. razred: M. Barrie: *Peter Pan v Kensingtonskem parku*, Bisernica, K. Čukovski: *Doktor Jobjoli*, A. Lindgren: *Ključec s strehe*, S. Makarovič: *Kosovirja na leteči žlici*, A. A. Milne: *Medved Pu*.

<sup>6</sup> 4. razred: ljudsko, avtorsko; rima, zvočno slikanje, ljudska pravljica, gledališče, recitacija, deklamacija.

5. razred: književna oseba (glavna, stranska), dogajalni/književni prostor, verz, pravljica (kratka sodobna, klasična avtorska, živalska).

6. razred: pripovedništvo, pesništvo, dramatika; poosebitev, fantastična pripoved, realistična zgodba (pustolovka, detektivka, kriminalka), radijska igra, strip.

**Predlagana književna besedila** niso enotno poimenovana, zato je klasifikacija nerazumljiva. Delijo se na 1) predlagani **seznam domačega branja** (78 avtorjev oz. del), 2) **vsebine** za pridobivanje literarnega znanja se deli na dve deli, in 3) **pregledno poznavanje del in avtorjev**, in sicer: (7. R.): F. Levstik, J. Jurčič, P. Voranc, T. Pavček, Homer, 2 sodobnika; (8. R.) A. T. Linhart, V. Vodnik, F. Prešeren, J. Kersnik, I. Tavčar, A. Aškerc, J. Menart, N. Grafenauer, L. N. Tolstoj, 2 sodobnika ter (9. R.) P. Trubar, S. Gregorčič, I. Cankar, O. Župančič, J. Murn, D. Kette, S. Kosovel, C. Kosmač, W. Shakespeare, 3 sodobniki. Drugi del predstavljajo **obvezna dela in/ali avtorji** (7. R.) Ljudska: *Pegam in Lambergar*, T. Pavček: *Pesem*, F. Levstik: *Martin Krpan*; (8. R.) F. Prešeren: *Povodni mož*, N. Grafenauer: *Življenje*; J. Kersnik: *Mačkova očeta*; in (9. R.) F. Prešeren: *Zdravljica*<sup>7</sup>, O. Župančič: *Žebljarska*, I. Cankar: *Bobi*.

**Pridobivanje literarnovednega znanja** je tudi navedeno, cilji so poznavanje in uporaba strokovnih izrazov in njihov opis.<sup>8</sup> Zanimiva je podrobnost, da se področje književnosti poučuje v 1. triletju tematsko, v 2. triletju žanrsko (detektivka, fantastična pripoved, kriminalka, pravljica, realistična zgodba idr.), v 3. triletju pa po literarnozgodovinskem obdobju (od pismenstva do sodobne književnosti), kar je priprava na literarnozgodovinsko načelo poučevanja književnosti v srednjih šolah.

**Standardi znanja** so za devetletno osnovno šolo določeni v učnem načrtu po triletjih. V prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju se izvajajo v obliki opisnega ocenjevanja 1. in 2. razredu, potem sledi številčno ocenjevanje. V drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju je številčno ocenjevanje.

---

<sup>7</sup> Besedilo Prešernove (1800-1849) *Zdravljice* je od leta 1989 slovenska nacionalna himna, ki jo je avtor napisal 1844, cenzurirano objavil 1846, rahlo spremenjena celotna objava, 1848. Glasbo je za zbor uglasbil skladatelj Stanko Preml (1880-1965).

<sup>8</sup> 7. razred: komična perspektiva, ljubezenska tema(tika), vsevedni pripovedovalec, lirski in epski pesem;

8. razred: ritem, onomatopeja/podobnoglasje, nagovor, ogovor, pretiravanje, inverzija, basen, pripovedka, bajka, socialna tema(tika), kitica: štirivrstičnica, trivrstičnica, rima, refren, primera,

okrasni pridevek, stopnjevanje, ep (pesnitev), balada, romanca, sonet, roman, komedija, dialog/dvogovor;

9. razred: odrska navodila, tema, sporočilnost književnega besedila, razpoloženska, domovinska tema(tika), prvoosebni pripovedovalec, *lirski izpovedovalec*, svobodni verz, likovna pesem,

govorniško vprašanje, *novela*, črtica, **literarnozgodovinska obdobja in smeri**: pismenstvo, protestantizem, razsvetljenstvo, romantika, realizem, moderna (nova romantika), književnost po 2. svetovni vojni; sodobna književnost.



**Nacionalno preverjanje znanja** določa Zakon o osnovni šoli (64. Člen), kjer se preverjajo doseženi standardi znanja v učnem načrtu. Preverjanje znanje je neobvezno ob koncu 2. triletja oz. 6. razreda in obvezno ob koncu 3. triletja oz. 9. razreda. Ocenjevalci so zunanji učiteljice in učitelji za slovenščino (italijanščino/madžarščino), matematiko in tretji (razpisani izbirni) premet.

**Didaktična priporočila** za uresničevanje ciljev predmeta: teoretično je učitelju omogočeno, da avtonomno izbira dinamiko uresničevanja ciljev in vsebin, metod in oblike dela, da vzgajajo in izobražujejo kultiviranega bralca književnih besedil.

V prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju so seveda dejavnosti sprejemanja (branje, poslušanje) nadrejene dejavnostim tvorjenja (govorjenje, pisanje). Med dejavnostmi sprejemanja je največ časa namenjenega poslušanju, saj otroci poslušajo (in gledajo) učiteljevo pripovedovanje in branje, radijske igre, lutkovne predstave, otroške mladinske predstave, otroške filme in risanke. V drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju, ki temelji na komunikacijskem modelu književne vzgoje, je glavni cilj ohranjanje učenčevih interesov za branje in poslušanje umetnostnih besedil ter razvijanje zmožnosti ustvarjalnega dialoga z umetnostnim besedilom. V tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju je za izbiro predlaganih in obveznih del in avtorjev teoretično predlagano merilo kakovosti in primernosti učenčevi stopnji osebnostnega in bralnega razvoja, ne pa zunajliterarnim vzgojnim ciljem.

**Individualizacija in diferenciacija** se izvajata kot notranja, fleksibilna ali delna zunanja diferenciacija v obstoječih izvedbenih oblikah in sicer kot: 1) Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci; 2) Učne težave v osnovni šoli: koncept dela; 3) Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja: navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo; in 4) Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah.

**Poučevanje otrok tujcev ali priseljencev ali migrantov** je ena izmed aktualnih tem v slovenskem šolskem kontekstu. Leta 1992 je v Ljubljani v okviru Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ustanovljen Center za slovenščino kot drugi ali tuj jezik. Začetki ustanavljanja Centra segajo v leto 1965 in je povezan z organizacijo prvega Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (SSJLK), ki se je kasneje prilagajal potrebam časa in prostora. Center izvaja, poleg osnovnih, nadaljevalnih in posebnih tečajev tudi program Slovenščina za tujce<sup>9</sup> ter priprave za izpit iz slovenščine

---

<sup>9</sup> [http://programoteka.acs.si/PDF/slo\\_za\\_tujce.pdf](http://programoteka.acs.si/PDF/slo_za_tujce.pdf)

specializiran za otroke in mladostnike. Posebno pozornost zaslužijo tečaji slovenščine za učence, dijake in starše migrante od leta 2008.<sup>10</sup>

Na Centru za slovenščino kot drugi ali tuj jezik obstaja posebni tečaj slovenščine za učence, dijake in starše migrantov od leta 2008, ki se ga udeležujejo otroci priseljencev, ki se vključujejo v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem, in njihovi starši. Prizadevanja projekta so usmerjena v to, da bi otroci in starši priseljencev dosegli v čim krajšem času čim večje sposobnosti za sporazumevanje v slovenščini ter enakovredno socialno vključenost. Projekt vključuje pripravo učbenikov, delovnih zvezkov, priročnikov in slikovnega gradiva ter organizacijo tečajev za otroke in starše priseljencev, del dejavnosti pa je namenjen razvijanju standardov, ki bi učencem priseljencev omogočali pravičnejše vključevanje v informacijsko družbo znanja<sup>11</sup>. Učni načrt je sestavljen pragmatično-tematsko<sup>12</sup> in ne vsebuje vsebin za področje književnosti.

**Medpredmetne povezave:** slovenščina ni le učni predmet, ampak je tudi učni jezik. Povezuje se z nebesednimi (likovni pouk, gibanje, glasba). Cilj povezovanja predmetov je globalni pristop, ki motivira celostno učenje in poučevanje. Medpredmetno povezovanje lahko poteka na ravni vsebine (na primer tema protestantizma v sklopu projektne tedna), na ravni procesnega znanja (na primer iskanje virov kot spretnost, ki je mogoča pri vseh predmetih) ter na konceptualni ravni (na primer poglobljanje razumevanja istih pojmov pri različnih predmetih).

**Preverjanje in ocenjevanje znanja** je branje umetnostnih in neumetnostnih besedil, pisni izdelki, ustni odgovori, govorni nastopi in druge oblike.

**Informacijska tehnologija** je področje, kjer imajo učenci več kompetenc kot učitelji. Nedvomno je, da IKT (informacijsko-komunikacijska tehnologija) pospešuje razvoj digitalne pismenosti. Znotraj književnega pouka je smiselno tvoriti, oblikovati, predstavljati in izmenjevati informacije ter komunicirati in sodelovati na medmrežju, kar je v skladu tudi s *Priporočili Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih zmožnostih za vseživljenjsko učenje in izobraževanje, 2006*<sup>13</sup>. Priporočila vključujejo povezovanje z e-knjižnico, kjer so na razpolago priročniki in učbeniki za učence, leposlovna dela za šolsko in domače branje, slovarji, leksikoni, priročniki v e-obliki za pouk (jezika in) književnosti idr.

---

<sup>10</sup> [http://www.centerslo.net/l2.asp?L1\\_ID=8&L2\\_ID=94&LANG=slo](http://www.centerslo.net/l2.asp?L1_ID=8&L2_ID=94&LANG=slo)

<sup>11</sup> [http://www.centerslo.net/l2.asp?L1\\_ID=8&L2\\_ID=94&LANG=slo](http://www.centerslo.net/l2.asp?L1_ID=8&L2_ID=94&LANG=slo)

<sup>12</sup> Identiteta in družina; šola in izobraževanje, vsakdan, prosti čas, dom, mesto, naravno okolje, zdravje in higiena.

<sup>13</sup> <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:229:0021:01:SL:HTML>

**Model poučevanja književnosti v osnovni šoli** je šolska interpretacija umetnostnega besedila. To je priporočeni model in hkrati najprimernejša metoda dela za razvijanje bralne zmožnosti in zajema naslednje dejavnosti: uvodna motivacija; napoved besedila; umestitev in interpretativno branje; premor po branju; izražanje doživetij ter analizo, sintezo in vrednotenje; ponovno branje in nove naloge.

Na osnovi analize učnega načrta za slovenščino, predvsem vsebine književnih del in avtorjev, so osrednja vsebina dela klasikov (F. Prešeren, I. Cankar, O. Župančič idr.) in dela iz sodobne književnosti, ki pa jih je veliko premalo, le 2%. V učnem načrtu so sicer zastopane vse tri književne zvrsti (poezija 40%, proza 50% in dramatika 10%). V učnem načrtu je priporočeno branje (t. i. branje v nadaljevanjih) v 1. triletju, v 2. triletju branja enostavno ni, v 3. triletju je predvideno domače branje, četudi se številni avtorji in naslovi iz seznama priporočenega in domačega branja podvajajo. Avtorji učnega načrta svetujejo, naj učenci v enem šolskem letu preberejo tri do pet raznovrstnih književnih besedil. Učitelji naj v enem šolskem letu ne obravnavajo več kot dvajset predlaganih del.

## Diskusija

Pomembni učni načrti za predmet slovenščina so iz leta 1984, ko je Slovenija bila članica SFR Jugoslavije, potem iz leta 1998, ko je bila samostojna in iz leta 2011, ko je Slovenija članica EU. Teorija na osnovi katere se poučuje književnost, je omenjena v učnem načrtu 1998 in 2011, vendar je eksplicirana v posebni monografiji *Didaktika mladinske književnosti* (2008). Spremembe v kulturnem, družbenem in političnem kontekstu so prinesle tudi spremembe v učnih načrtih.

Vodilna didaktičarka v Sloveniji je dr. Boža Krakar Vogel, ki dela na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Že leta 2004 je v znanstveni monografiji<sup>14</sup> *Poglavja iz didaktike književnosti* (Krakar Vogel 2004: 12–3) eksplicirala sistemsko književno didaktiko, ki je bolj primerna za informacijsko družbo znanja kot je recepcijska književna didaktika, ki temelji predvsem na sprejemanju, za razliko od sistemske književne didaktike, ki temelji na procesnem in sistemskem poznavanju književnosti (avtor, knjiga, bralec, ustanove, repertoar in trg). V času sodobne slovenske književnosti 1980–2010, posebej na področju mladinske književnosti od leta 1990 do 2010 se je izjemno povečala dostopnost do literarnih dogodkov, bralne dejavnosti se spreminjajo v igralne dejavnosti, objavlanje knjig v neknjižnih medijih (e-knjige, avdio, video ipd.) so zaznamovale čas

in prostor in kažejo na novo didaktično paradigmo, ki je svoj prostor že našla v učnih načrtih za srednje šole oz. gimnazije.

**Literatura:**

- Bahovec, Eva idr., 1999. *Kurikulum za vrtce: predšolska vzgoja v vrtcih*. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo.
- Even-Zohar, Itamar, 1990, 1997. Polysystem studies. V: *Poetics Today: International Journal for Theory and Analysis of Literature and Communication* 11/1 (1990): <<http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/books/ez-pss1990.pdf>>.
- Dović, Marijan, 2007: *Slovenski pisatelj*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Kordigel Abešek, Metka, 2008. *Didaktika mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- Kraker Vogel, Boža, 2004. *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS.
- Kroflič, Robi idr., 2001. *Otrok v vrtcu: priručnik h Kurikulu za vrtce*. Maribor: Obzorja.
- Poznanovič Jeezeršek, Mojca, 2011. *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina (E-vir)*. Avtorji posodobljenega učnega načrta Mojca Poznanovič Jezeršek (et al). El. knjiga. Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. [http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/pr\\_enovljeni\\_UN/UN\\_slovenscina\\_OS.pdf](http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/pr_enovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf)